

AKREDİTİFLE ÖDEME VE İTHALATÇININ RİSKE KARŞI KORUNMASI

Yrd.Doç.Dr.Mehmet ERKAN*
Arş.Gör.Veysel KULA**

ÖZET

Bu çalışmada ithalatçı ve ihracatçıyı karşı karşıya bıraktıkları risk açısından uluslar arası ticaretteki ödeme şekilleri kıyaslandıktan sonra akreditifin içeriği açıklanmıştır. Daha sonra akreditif işlemlerinde ithalatçının riskini azaltacak yöntemler incelenmiştir.

ABSTRACT

After comparing the main international payment methods with regard to the risk both importers and exporters are exposed, the study provided further inquiry into the nature of letters of credit. Subsequently, the procedures to minimize the risk of importers are analyzed.

I-GİRİŞ

Akreditif uluslar arası ticarete kullanılan ödeme metodlarından birisidir. İhracatçılar için en cazip ödeme biçimi olan peşin ödemede ihracatçı mal sevkiyatından önce ve belki üretim için gerekli hammadde temininden önce satış bedelini peşin alır. Bu ödemenin ithalatçı için riski ihracatçının parayı peşin almasına rağmen malı göndermemesidir. Buna karşın ihracatçı için en çok risk arz eden açık hesap yada başka deyişle mal mukabili ödeme biçiminde ise ihracatçı malını ancak sevkettikten sonra ithalatçıdan alır ki bu ödeme biçimi ithalatçı için en cazip olanıdır. Vesaik mukabili ödeme ise ihracatçı malı sevkettikten sonra mal ile ilgili evrakı kendi bankası aracılığıyla ithalatçının bankasına gönderir ve ithalatçının bankası da

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.Fakültesi, İşletme Bölümü.

** Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.Fakültesi, İşletme Bölümü.

ancak mal bedelini tahsil ederek gümrükteki malların evraklarını ithalatçıya verir. İthalatçı da bu evrakı gümrüğe götürüp mallarını gümrükten çeker. Bu ödeme biçiminde ihracatçı mal bedeli tahsil edilmeksizin mallarının ithalatçıya teslim edilmeyeceği güvencesini duyarken yaşadığı risk ithalatçının malları almaktan vazgeçmesidir. Bu durumda ihracatçı malını yurtdışından geri getirme masraflarına katlanma durumunda olacaktır. Bu ödeme şekillerinin bir alternatifi olarak akreditif ise yapısında hem ithalatçı ve hem de ihracatçı için riski minimize eden unsurlar taşıyan bir ödeme biçimidir. Şekil.1 uluslararası ödeme türlerinin ithalatçı ve ihracatçıya ne derece risk arzettiklerini göstermektedir.

ŞEKİL 1
ÖDEME BİÇİMLERİNE GÖRE İTHALATÇI VE İHRACATÇININ
KARŞI KARŞIYA OLDUĞU RİSK

<u>ÖDEME BİÇİMİ</u>	<u>İTHALATÇI RİSKİ</u>	<u>İHRACATÇI RİSKİ</u>
-) PEŞİN ÖDEME	↑	↓
-) AKREDİTİF	↑	↓
-) VESAİK MUKABİLİ ÖDEME	↑	↓
-) MAL MUKABİLİ ÖDEME	↑	↓

Bu çalışmanın ikinci bölümünde uluslar arası ticaretteki diğer ödeme biçimlerine göre hem ithalatçı ve hem ihracatçı için cazip bir ödeme yöntemi olan akreditifin mahiyeti açıklanacaktır. Üçüncü bölüm akreditif şartları oluşturulurken alıcıyı daha da güvene alan hususları ele alacaktır. En son bölüm ise çalışmanın özetini verecektir.

II- BİR ÖDEME YÖNTEMİ OLARAK AKREDİTİF

Akreditif uluslar arası ticarete hem alıcı ve hem de satıcıyı koruyan ideal bir ödeme biçimidir. Dünyanın neresinde olursa olsun açılan akreditiflerin hemen hepsi Uluslar arası Ticaret Odası

tarafından çıkarılan Akreditif Hakkında Yeknesak Kurallara tabidir. Bu yeknesak kurallar ilk defa 1933 yılında ortaya konmuş ve 1951, 1962, 1974, 1983 ve en son olarak da 1993 yıllarında revize edilmiştir. 1993 yılında çıkarılan ve halen yürürlükte olan kurallar topluluğu “500 Sayılı Yeknesak Kurallar” olarak bilinir¹. Bu Yeknesak Kuralların ne milletlerarası anlaşma, ne yasa, ne de örf ve adet hukuku niteliği yoktur. Akreditife katılanlar yeknesak kurallara atıf yapmak suretiyle bu kuralları sözleşme maddeleri haline getirirler².

500 Sayılı Yeknesak Kurallar’ın 2.Maddesi akreditifi şöyle tanımlamaktadır:

“Akreditif...bir müşterinin (ithalatçının) talimatı üzerine veya bizzat kendi adına işlem yapan bir bankanın akreditif şartlarına uyulması kaydıyla ve akreditifte şarta bağlanan evrakın ibrazı karşılığında,

i-lehdara (ihracatçıya) veya onun emrine ödeme yapacağı veya lehdarın çekeceği poliçeleri kabul edeceği ve ödeyeceği,

veya

ii-böyle bir ödemeyi yapması veya çekilen poliçeleri kabul etmesi ve ödemesi için bir diğer bankayı yetkili kıldığı,

veya

iii-diğer bir bankayı iştirah işlemi yapmaya yetkili kıldığı

adı ve tanımlaması ne olursa olsun herhangi bir düzenleme anlamına gelir³”. Tanımda belirtilen ve akreditifin temelini oluşturan evrak fatura, nakliye ve sigorta evrakları ile akreditifte taraflarca belirlenen gözetim belgesi, menşe şahadetnamesi gibi belgelerdir.

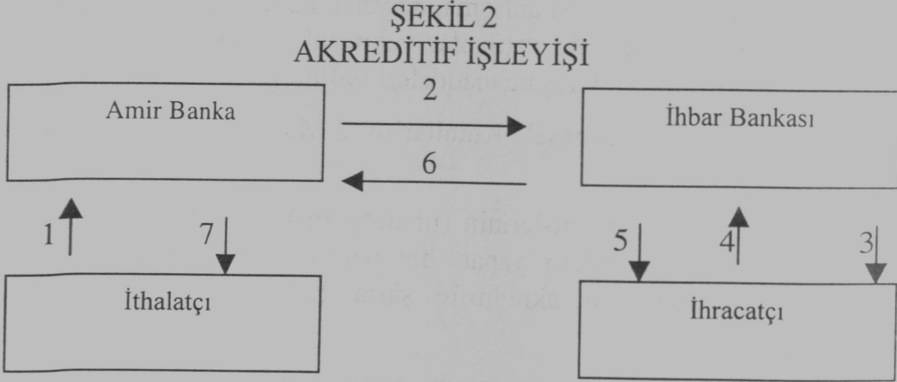
Reisoğlu⁴ ise akreditifin Yargıtay’ca şöyle tanımlandığını belirtmektedir: “Akreditif mal satın almış bir kimsenin banka ile

¹ P., TODD, *Bills of Lading and Bankers' Documentary Credits*, Lloyd's of London Press LTD., 1993, sf.24.

² S., REİSOĞLU, “

yapmış olduğu anlaşma üzerine o bankanın belli belgelerin satıcı tarafından ibrazı karşılığında, bu satıcıya satış parasının ödenmesini hedef tutan bir akittir”.

Akreditifin iş akışı aşağıdaki gibi gösterilebilir:

KAYNAK: Bağrıaçık, A. ve S.Kandemir, “Dış Ticarete Uygulamalı Akreditif İşlemleri”, Bilim Teknik Yayınevi, 1995, 91.

Şekilde de görüldüğü gibi ithalatçı önce bankasına başvurup akreditif açtırma talimatı verir (1). Amir banka akreditif şartlarını ihracatçının bankasına (ihbar bankası) gönderir (2) ve ihbar bankası akreditifi ihracatçıya bildirir(3). Yüklemeyi takiben ihracatçı sevk vesaikini ihbar bankasına ibraz eder (4). Vesaik akreditif şartlarına uygunsu ve ihbar bankası teyit bankası ise ihracatçıya ödeme yapılır (5). Evrak amir bankaya gönderilir(6) ve en son aşamada da akreditif bedelinin tahsili karşılığında evrak ithalatçıya teslim edilir.

Akreditifle ödeme biçimi, şartları yerine getirildiğinde hem ithalatçının malını almasını ve hem de ihracatçının satış bedelini almasını temin eder. Polat’ın⁵ belirttiği gibi ithalat ve ihracat tacirlerinin birbirlerinden çok uzakta, yabancı memleketlerde bulunmaları dolayısıyla taraflar birbirleriyle doğrudan doğruya teması bulamazlar. Bu sebeplerle maruz kaldıkları riskin asgariye indirilmesi için bankaların araya girmesi öngörülmüş ve böylece

⁵ Erdal POLAT, “Akreditifin Hukuki Mahiyeti”, *Dış Ticaret Dergisi*, Ocak 1997, Cilt:2, Sayı:4, sf.67.

akreditif müessesesi ortaya çıkmıştır. Akreditif bankanın kendi güvenilirliğini güvenilirliği bilinmeyen veya şüpheli olan ithalatçı için ikame ettiği bir anlaşmadır⁶. Satıcının akreditif kullanmada avantajı ödeme taahhüdü bilinmeyen bir alıcıdan değil de bir bankadan geldiği için alıcının ödememe riskini azaltmasıdır. Parasını alabilmek için satıcı uygun evrakı bankaya ibraz etmek zorunda olduğu için de alıcı da parasını ödediği malları alamama riskini azaltır⁷.

III-AKREDİTİFTE ALICI RİSKİNİ AZALTMA YOLLARI

Murray'ın da⁸ belirttiği gibi akreditif malların değil de evrakın incelenmesine dayandığı için herşey evrakın doğru olmasına bağlıdır. Banka ibraz edilen evrakın akreditifte şart koşulana uygun olduğunu tesbit edebilir; ancak mal üzerine hiçbir şekilde kontrol tasarrufu yoktur ve evrakın da gerçek olup olmadığını araştırma yükümlülüğünü de taşımaz⁹. Akreditifi açan banka akreditifte belirlenen evrak kendisine ibraz edilince ihracatçının poliçesini ödemekle yükümlülük altına girer¹⁰. İthalatçıya karşı ihracatçının taahhüt ettiği yükümlülükleri hileye kaçmadan yerine getirmesini temin için aşağıdaki metodlar uygulanabilir:

A) MALLARIN VARLIĞINI GÖSTERMEK İÇİN GÖZETİM BELGELERİNİN KULLANIMI

McLaughlin'in¹¹ belirttiği şekilde, belki de alıcının satıcının anlaşmaya uymayan malları göndermesini veya hiç mal göndermemesini engellemek için en basit yol ödemenin şartı olarak üçüncü bir tarafça düzenlenecek malların satış sözleşmesindeki

⁶ S., MEYEROWİTZ , "Selling Abroad: making Sure You Get Paid", *Business Marketing*, Feb 1988, Cilt:73, Sayı:1, sf.68.

⁷ MEYEROWİTZ , sf.72.

⁸ D.E., MURRAY, "Letters of Credit and Forged and Altered Documents: Some Deterrent Suggestions", *Comercial Law Journal*, 1993, sf:504.

⁹ D., CARLSEN, "The ABCs of L/Cs: Tips for Financing İnternational Trade", *Corporate Controller*, My-June 1991, Cilt.3, Sayı.5, sf.23.

¹⁰ G.T., MCLAUGHLIN, "Structuring Commercial Letter-of-Credit Transactions to Safeguard the İnterests of the Buyer", *Uniform Commercial Code Law Journal*, 1989, Cilt:21, Sayı, 4. Sf.318.

¹¹ MCLAUGHLIN, sf.318.

hükümlere uyduğunu doğrulayan bir gözetim belgesini mecbur tutmaktır. Bu şekilde alıcı satıcının uygun olmayan malları göndermesini caydırmış olabilir. Eğer satıcı şartlara uymayan malları göndermeye kalkarsa gözetim firması bu belgeyi imzalamayı ret edecektir.

İngiltere'de yağ, buğday gibi malların ihracatında yükleme öncesi gözetim genel kural haline gelmiştir. Bir çok satış sözleşmesi bu gözetim sonucunu alıcı ve satıcı arasında bağlayıcı kılar. Amerika da ise üçüncü taraflarca düzenlenen gözetim belgelerinin doğruluğunu prima face (aksi ispatlanana kadar doğru) delil olarak kabul edilmektedir. Bu prima face ifadesi gözetim belgesinin satıcı ile alıcı arasında nihai bağlayıcı çözüm olmadığı anlamına gelmektedir. Ancak her halükarda gerek Amerika ve gerekse de İngiltere'deki uygulamada güvenilir gözetimci firmaca düzenlenen gözetim belgesi en azından ithalatçıya ve akreditifi açan bankaya malların var olduğunu ve belge gözetimin belirli gemiden alınan nümünelere uygulandığını belirtiyorsa malların gemiye yüklendiğini belirtir. Ancak bu belge elbetteki gözetim sonrası malların gemiden ithalatçıdan habersizce gemiden alınmasını veya başka kargoya yönlendirilmesini engelleyemez¹²

Ancak alıcı bu konuda kendisini garanti altına almak için inspection belgesini kimin imzalayacağını bizzat belirtmesi daha isabetli olacaktır. Zira 500 Sayılı Yeknesak Kuralların 21.maddesi nakliye, sigorta ve fatura haricindeki evrakta bu evrakın kimlerce tanzim edileceğinin belirtilmesini, eğer belirtilmemişse "bu belgeler diğer belgelerce ihtilafta olmadığı müddetçe bankalarca olduğu" gibi kabul edileceğini belirtmektedir¹³. Nitekim Mclaughlin'in¹⁴ de belirttiği gibi eğer alıcı tanzim edicisini belirtmeksizin sadece gözetim belgesini şart koyarsa herhangi birisi ve hatta satıcının temsilcisi dahi böyle bir belge tanzim edebilir ve bankalar da bunu haklı olarak kabul eder.

¹² MURRAY, sf.505.

¹³ TODD, sf.261.

¹⁴ MCLAUGHLIN, sf.319

B) VADELİ POLİÇE KULLANIMI

Sahte belgelerin amacına ulaşması için mallar alıcıya ulaşmadan önce sahtekarlık yapan satıcı parayı teyit veya akreditif bankasından tahsil edebilmelidir. Eğer poliçe görüldüğünde ödemeli ise mallar alıcıya ulaşmadan çok önce para çekilebilir. Ama poliçe vadeliyse mallar büyük ihtimalle poliçe vadesinden önce alıcıya ulaşır ve mallarda sahtekarlık olup olmadığı ortaya çıkar. Vadeli poliçe kullanımının faydası United Bank Limited ile Cambridge Sporting Goods firması arasındaki davada güzelce ortaya konmaktadır. Pakistan'daki Cambridge Sporting Goods firması akreditif karşılığı 90 gün vadeli poliçeli New York'a boks eldiveni satmıştır. Mallar poliçe vadesinden önce New York'a ulaşmış ve gözetim sonucu, eski ve yırtık olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine alıcı mahkemeye başvurup dürüstlük kurallarına aykırılık mevcudiyetini kanıtlayıp ödeme yapmamıştır¹⁵.

C) ALICININ ONAYINI GEREKTİREN SATIŞLAR

Alıcı onayını gerektiren satışlar elbetteki malın var olup olmadığını değil de daha ziyade kalitesini garanti almaya çalışan satış biçimleridir. Murray'ın ¹⁶ bir örneğini sunduğu satış sözleşmesinde örneğini gösterdiği gibi sözleşmede alıcıya mallar yüklenmeden belirli bir gün önce malları gelip kontrol etme fırsatı verilebilmektedir.

Bu tedbir akreditif şartlarında alıcının malla ilgili gözetim belgesinin olması şartıyla daha da resmi hale getirilebilir. Ancak böyle bir şartın konması için alıcının satıcı nezdinde yüksek pazarlık gücüne sahip olması gerekir¹⁷.

D) TAŞIYICILARIN BANKALARA "ON BOARD" (GEMİDE YÜKLÜ) KONŞİMENTO NÜSHALARINI FAKSLAMASI

Normal akreditif işlemlerinde taşıyıcı konşimentonun aslını yükleyici-satıcıya verir ve yükleyici-satıcı da bu belgeyi diğerleriyle

¹⁵ MURRAY, sf.509.

¹⁶ MURRAY, sf.510.

¹⁷ MCLAUGHLIN, sf.319.

birlikte akreditifi açan yada teyit bankasına verir. Bir çok taşıyıcı satıcılara yüklemeyen çok önce boş konşimento nüshaları vermektedirler ve dürüst olmayan satıcıların bu formları yanlış doldurup yetkilendirilmiş taşıyıcılar yerine imza atmasını engelleyecek hiçbir şey yoktur. Ancak taşıyıcıların konşimento nüshalarını hemen akreditifi açan ve teyit bankalarına göndermeleri mecbur tutulursa ve bu bankalarda küşat mektubunda taşıyıcıdan konşimentonun faksı gelmediği müddetçe akreditifin geçerli olmayacağını belirttiği müddetçe satıcının hileli davranışa girme ihtimali azaltılmış olur. Daha öte bir tedbir olarak taşıyıcının faks numarası bankaya bildirilir ve banka gelen faksın başka kişilerden değil de taşıyıcıdan geldiğine emin olur¹⁸.

E) KONŞİMENTO TANZİMİNİN TELEFONLA TEYİDİ

Banka konşimentoyu tanzim eden taşıyıcıya telefon ederek belgenin doğruluğunu teyit edebilir. Elbette ki yükleyici-satıcının verdiği telefon numarasına güvenilmemelidir; zira yükleyici-satıcı taşıyıcı diye kendisini tanıtan farklı kişilerin numaralarını verebilir. Banka ileride ihtilaf durumunda delil olarak kullanmak üzere telefon konuşması kayda dahi geçirilebilmelidir¹⁹.

F) PERFORMANS (STAND-BY) AKREDİTİFİ KULLANIMI

Murray'in²⁰ belirttiği gibi özellikle son yıllarda Amerikan ve İngiliz satıcılarının satış sözleşmelerinde ticari akreditife ilaveten satıcının alıcıya olan performansını garanti eden performans akreditifi de açmaktadırlar. Mesela Amerikan satıcılarla alıcı İran hükümeti arasındaki alışverişlerde Amerikan satıcılar satış miktarının %10'u mertebesinde bir Amerikan bankasınca performans akreditifi açtırırlardı ki bu banka Amerikalı satıcının taahhüdünü yerine getireceğini bu şekilde garanti altına almış olur. McLaughlin'in belirttiği gibi eğer Amerikalı satıcı kusurlu mal gönderirse ithalatçı bu performans kredilerini devreye sokup malların satın alım fiyatını geri alabilir.

¹⁸ MURRAY, sf.511.

¹⁹ MURRAY, sf.512.

²⁰ MURRAY, sf.513.

G) KABİLİ RÜCU AKREDİTİF AÇILMASI

Kabili rücu akreditif, akreditifi açan banka tarafından satıcının rızası olmaksızın veya haber vermeden iptal edilebilir. İşte bu şekilde kabili rücu akreditif ithalatçıya büyük esneklik sağlar. Ancak satıcılar kabili rücu akreditifle çalışmak istemezler. Mclaughlin'in belirttiği gibi alıcı pazarlık gücüne sahipse akreditifi bu şekilde açtırır²¹. Özellikle alacakları malların piyasa fiyatının düşmesi ile cazibesini kaybetmesi durumunda alıcılar malı almaktan vazgeçmek isteyebilirler. İşte bu durumlara karşı alıcılar, eğer gayrı kabili rücu akreditif açılmışsa uygun evrakların ibrazında akreditifi açan bankanın ödemeyi ret edemeyeceğini düşünerek bu akreditif şeklinde karar kılmalıdır²².

IV-SONUÇ

Çalışmada önce uluslar arası ödeme şekillerinin ithalatçı ve ihracatçıyı maruz bıraktığı riskler ortaya konmuştur. Daha sonra hem ithalatçı ve hem de ihracatçı açısından ideal bir ödeme biçimi olan akreditif hakkında açıklayıcı bilgi verilmiştir. İthalatçıyı risklerden koruma yöntemleri olarak alıcı tarafından gözetim belgesi şartının konması, vadeli poliçe kullanımı, yükleme öncesi ithalatçı onayının şart konması, konşimento nüshalarının bankaya fakslanması, performans akreditifi kullanılması ve kabili rücu akreditif açılmasının faydaları belirtilmiştir.

²¹ MCLAUGHLIN, sf.322.

²² CARLSEN, sf.23.

KAYNAKLAR

- BAĞRIAÇIK, A., ve S. KANDEMİR, "Dış Ticarete Uygulamalı Akreditif İşlemleri", Bilim Teknik Yayınevi, 1995, sf.1-345.
- CARLSEN, D., "The ABCs of L/Cs: Tips for Financing International Trade", *Corporate Controller*, May-June 1991, Cilt.3, Sayı.5, sf.18-23.
- MCLAUGHLIN, G.T., "Structuring Commercial Letter-of-Credit Transactions to Safeguard the Interests of the Buyer", *Uniform Commercial Code Law Journal*, 1989, Cilt:21, Sayı, 4. Sf.318-333.
- MEYEROWITZ, S., "Selling Abroad: making Sure You Get Paid", *Business Marketing*, Feb 1988, Cilt:73, Sayı:1, sf.68-76.
- MURRAY, D.E., "Letters of Credit and Forged and Altered Documents: Some Deterrent Suggestions", *Comercial Law Journal*, 1993, sf:504-515.
- POLAT, Erdal., "Akreditifin Hukuki Mahiyeti", *Dış Ticaret Dergisi*, Ocak 1997, Cilt:2, Sayı:4, sf.67-85.
- REİSOĞLU, S., "Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Akreditif", Ayyıldız Matbaası, 1995, sf.1-301.
- TODD, P., "Bills of Lading and Bankers' Documentary Credits", Lloyd's of London Press LTD., 1993, sf.1-299.